

**Задорожна Ірина Петрівна**

Кандидат філологічних наук, доцент

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

**Шкварчук Світлана Степанівна**

Кандидат філологічних наук, доцент

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

**Космірак Тетяна Степанівна**

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

## КРИЛАТІ ВИСЛОВИ Ф. ШІЛЛЕРА У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

*Стаття присвячена особливостям функціонування на сучасному етапі цитатної спадщини класика німецької літератури Ф. Шіллера. У результаті дослідження на матеріалі низки лексикографічних джерел визначено кількість зафіксованих крилатих висловів його авторства, а також основні чинники їх фразеологізації. Також за допомогою психолінгвістичного експерименту досліджено їх конотаційні характеристики, а на основі проведеного опитування здійснено аналіз відомості цитат Ф. Шіллера серед носіїв німецької мови. Ключові слова: крилатий вислів, цитата, психолінгвістичний експеримент, конотація, фразеологізація.*

Одним із найвагоміших чинників формування фонду крилатих висловів німецької мови є елітарна особистість Ф. Шіллера (1759-1805). Про функціонування крилатих висловів письменника у німецькій мові написано порівняно невелику кількість робіт (напр., [2], [4], [8], [10], [11]). Попри те, що німецький класик зробив вагомий внесок у формування фонду крилатих висловів німецької мови, у мовознавстві й дотепер немає окремого всебічного дослідження крилатих висловів Ф. Шіллера. Так, залишаються поза увагою їхні лінгвокультурологічні, соціолінгвістичні, конотаційні та інші особливості.

Таким чином, актуальність дослідження обумовлена необхідністю проведення комплексного аналізу функціонування на сучасному етапі цитатної спадщини Ф. Шіллера – одного із найвидатніших представників світової літератури, який зробив великий внесок у розвиток німецької мови та літератури.

Метою дослідження є кількісний аналіз, аналіз конотаційних (оцінних) характеристик крилатих висловів Ф. Шіллера, а також визначення рівня їх відомості серед носіїв німецької мови.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань:

- провести кількісний аналіз цитат письменника на основі лексикографічних джерел;
- дослідити чинники, які вплинули на фразеологізацію цитат Ф. Шіллера;
- визначити шляхом психолінгвістичного експерименту, в якому взяли участь 30 студентів старших курсів та викладачів факультету іноземних мов Чернівецького університету, оцінку конотацію досліджуваних висловів (позитивну, негативну чи нейтральну);
- за допомогою опитування молодих носіїв німецької мови (30 чоловіків і жінок) визначити рівень їх ознайомленості з цитатами Ф. Шіллера та знання чи незнання ними їх авторства.

Матеріалом дослідження було обрано збірники цитат Ф. Шіллера ([8], [10]), „Duden 11. Redewendungen: Wörterbuch der deutschen Idiomatik” та „Duden. Das große Buch der Zitate und Redewendungen” ([5], [7]), фразеологічні словники (німецько-український словник В. І. Гаврися та О. П. Пророченко [3] та німецько-російський Л. Е. Біновича та М. М. Гришина [1], а також видання В. Мідера “Geben Sie Zitatenfreiheit!” [9]. До сформованого списку цитат (усього 319) ми включили крилаті вислови, які:

- зафіксовані щонайменше у двох наведених вище цитатних словниках;
- розміщені у фразеологічних словниках;
- названі мінімум двома носіями мови, які брали участь в опитуванні.

Крилатим висловом, як відомо, характерні сталість і відтворюваність, наявність автора, чіткість та афористичність, емоційно-експресивне забарвлення, смислова цілісність та відносна аргументованість. Таким чином, крилаті вислови – це феномен, який одночасно поєднує індивідуально-авторські, загальномовні й соціокультурні компоненти. Якщо говорити про лінгвокультурну цінність крилатих висловів, то вона зумовлена їх походженням із історичних та письменницьких джерел.

Багатогранна особистість Ф. Шіллера – важливий фактор формування фонду крилатих висловів німецької мови. Його мистецька спадщина є важливою не тільки для німецької, але й для усієї світової культури загалом. Народність творів Ф. Шіллера сприяє тому, що німецькомовне суспільство відносно часто зверталося і продовжує звертатися до крилатих висловів класика у повсякденному спілкуванні.

Крилаті вислови Ф. Шіллера є надзвичайно цікавим та багатогранним об'єктом лінгвістичного дослідження, адже вони не лише є особливим надбанням і джерелом мудрості та досвіду німецького народу, а і слугують збагаченню фразеологічного фонду німецької мови.

Серед чинників, які вплинули на фразеологізацію авторських цитат, важливими є: належність базових текстів до обов'язкової шкільної програми, "сильні позиції" у вихідному тексті (наприклад, позиція на початку / кінці або в заголовку твору), римована форма. Наявність інсценувань, музичного супроводу, екранізації також сприяють потраплянню крилатих висловів до фразеологічного фонду.

Під впливом процесу фразеологізації цитати Ф. Шіллера можуть зазнавати структурних та семантичних змін, вживатися у скороченому вигляді, зберігаючи своє первісне значення, або набувати іронічного забарвлення тощо.

Серед досліджуваних крилатих висловів виявлено найбільшу кількість висловів з негативною оцінною конотацією (35%). Таке явище характерне для багатьох груп ФО, оскільки людина емоційніше реагує на негативні події, тому що сприймає позитивні як норму.

60,5% крилатих висловів Ф. Шіллера, зафіксованих у лексикографічних джерелах, не знайомі більшості молодих носіїв німецької мови. Що стосується зв'язку цих висловів із автором, то 97% досліджуваних крилатих висловів втратили або втрачають "печатку авторства", що також наближає їх до інших фразеологізмів.

#### Джерела

1. Бинович Л. Э. Немецко-русский фразеологический словарь. – М.: Фквриум, 1995. – 768 с.
2. Гавриш В. И. Крылатые выражения и их роль в обогащении фразеологического состава современного немецкого литературного языка: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. Наук: 10.02.04. М., 1971. – 20 с.
3. Гавриш В. И. Німецько-український фразеологічний словник / О. П. Пророчеко. – Київ : Радянська школа, 1981. Т. 1. 416 с. ; Т. 2 . 382 с.
4. Коротких Т.А. Ф. Шіллер и развитие фразеологического фонда немецкого литературного языка: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. Наук: 10.02.04. М.: МГУ, 1978. –19 с.
5. Duden 11. Redewendungen: Wörterbuch der deutschen Idiomatik. Hrsg. von der Dudenredaktion. 3., überarb. und aktualisierte Auflage. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 2008. 959 S.
6. Duden 12. Zitate und Aussprüche: Herkunft und aktueller Gebrauch; rund 7500 Zitate von der klassischen Antike bis zur modernen Werbesprache. 2., neu bearb. und akt. Auflage. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 2002. 960 S.
7. Duden 11. Das große Buch der Zitate und Redewendungen. 2., überarb. und akt. Auflage. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 2007. 896 S.
8. Eckart R. Schiller im Munde des Volkes: Landläufige Zitate aus seinen Werken. Leipzig: A. Lesimple's Verlag, 1909. 106 S.
9. Mieder W. Geben Sie Zitatenfreiheit!: Friedrich Schillers gestutzte Worte in Literatur, Medien und Karikaturen. Wien: Preasens, 2009. 356S.
10. Prossliner J. Kleines Lexikon der SchillerZitate. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2004. 256 S.
11. Zimmermann G. Schiller, der Liebling des deutschen Volkes. Ulm: H. Kerler, 1905. S. 137–144.